

SUMMARY

Пonomarenko Natalia. Culturological approach to the study of Ukrainian language of the future junior specialists in journalism.

Based on the analysis of scientific sources there are ways of typing the concept of culture in the article. It outlines the scientific and methodological foundations of cultural approach to teaching of Ukrainian language students of the specialty 061 "Journalism" in the conditions of educational process of universities of the I–II levels of accreditation and ways of its realization in the context of the course "Ukrainian language for professional direction". There are examples of tasks for practical classes with Ukrainian language of the professional direction for future journalists. It provides a scheme oriented cultural analysis of the text.

The study used: methods of theoretical analysis of scientific sources; study and generalization of the advanced experience in the introduction of innovative changes within the educational process of higher education institutions of the I–II levels of accreditation.

Advanced technologies for the realization of culturological approach to teaching Ukrainian language students of the specialty 061 "Journalism" in the conditions of educational process of universities of the I–II levels of accreditation of Ukraine are defined as: creation of cultural studies clubs; methodological support of the discipline "Ukrainian language (for professional purposes)" on the basis of linguistic and cross-cultural, ethno-linguistic material; creation of centers of multicultural development; development of a system of laboratories of international cultural cooperation; development of copyright design technology, which will be based on specific subjects, such as "Ukrainian language in dialogue of cultures"; "Foundations of regional geography"; "Multicultural environment".

The methodological foundation of cultural technologies, of course, must be presented through innovative techniques, tools, methods, forms of educational activities and cooperation with students: theatre, discussion, debate, electives, design technology, games, presentations, case-system, communication discourse training and so on.

The choice of methods, receptions, means of training depends on the methodological competence of the teacher of Ukrainian language and literature, understanding the importance of problems of development of cultural personality of the future journalist, their attitude to the linguistic and cultural heritage of the nation and the desire of students to develop the skills of personal and intercultural communication.

Key words: junior specialist, journalist, culture, education, culturological approach, cultural memory, speech activity, cultural analysis, Ukrainian language for professional purpose.

УДК 378.1:34(477)

Любов Пшенична

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-2840-2189

DOI 10.24139/2312-5993/2017.02/113-128

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

У статті висвітлено особливості забезпечення якості освіти в контексті імплементації Закону України «Про вищу освіту». Доведено, що якість вищої освіти – не дань моді, а реальна необхідність. Вона має, що найменше, два аспекти: внутрішній – відповідність нормі, стандарту, специфікації, детальніше – зміст освіти, рівень підготовки студента, викладача, інформаційно-методичний супровід, матеріально-технічне забезпечення якості підготовки, освітні технології, наукова діяльність;

зовнішній – відповідність запитам споживача. Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від якості самих вимог: цілей, стандартів і норм; якості ресурсів: програм, кадрового потенціалу, контингенту абітурієнтів, матеріально-технічного забезпечення, фінансів та якості освітніх процесів: наукової й навчальної діяльності, управління, освітніх технологій, які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців.

Ключові слова: *європейський освітній простір, якість вищої освіти, кадровий потенціал, академічні цінності, професійні фахові вміння, модернізація, розвиток професійних компетентностей, інтернаціоналізація вищої освіти, контроль освітньої діяльності, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, студентські ініціативи, моніторинг освітнього процесу, внутрішня експертиза, стандарти освітньої діяльності, стандарти вищої освіти.*

Постановка проблеми. Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. З метою реалізації Угоди про співробітництво Україною проводиться адаптація законодавства до законодавства Євросоюзу. Так, у 1998 році створено Міжвідомчу координаційну раду, а в 2003 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Програма визначає мету й механізми адаптації, а також засади фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення її виконання. Цей процес є тривалим і супроводжується прийняттям та впровадженням нормативно-правових актів, які розроблено з урахуванням законодавства Європейського Союзу.

Не стала винятком і освіта, а особливо вища школа. Визначальною подією входження освіти України до європейського освітнього простору було приєднання до Болонського процесу в 2005 році, коли Міністром освіти і науки України було підтверджено взяті зобов'язання координувати впроваджену політику впродовж реалізації Болонського процесу задля досягнення кінцевої мети – створення Загальноєвропейського простору вищої освіти.

Основні принципи Болонського процесу зафіксовано у спільному документі «Формування майбутнього», прийнятому на зібранні 20–30 березня 2001 року представниками понад 300 європейських вищих навчальних закладів у місті Саламанка (Іспанія). Одним і найголовнішим із них є *Якість як фундаментальний принцип освіти*, яка ґрунтується на основі академічних цінностей, що відповідають вимогам часу та очікуванням студентів.

Якість – основна умова довіри, мобільності, сумісності й привабливості в європейському просторі вищої освіти. Оцінка якості вимагає балансу між нововведеннями і традиціями, академічними перевагами та соціально-економічною необхідністю, сумісністю програм і вибором студентів. Оцінка якості охоплює викладання й наукові дослідження, керівництво та адміністрування, сприйнятливість до потреб студентів і забезпечення позанавчальних послуг. Контроль якості вищої

освіти передбачає створення незалежних від національних урядів і міжнародних організацій акредитаційних агенцій. Оцінка якості освіти має ґрунтуватися не на тривалості та змісті, а на знаннях, уміннях, навичках і компетенціях випускників [6, 36].

Аналіз актуальних джерел. Питання розвитку національної системи вищої освіти в наукових колах обговорюються досить жваво. Так, на думку В. Зайчука, «удосконалення системи вищої освіти та підвищення якості професійної підготовки фахівців в Україні – визначальна соціокультурна проблема, вирішення якої полягає у приведенні освіти у відповідність до нових соціально-економічних вимог, які визначають і здійснюють політику в галузі якісної освіти, певних політичних тенденцій, визначенні стратегій дій відповідно до потреб суспільства і ресурсів держави, створенні освітянських програм, необхідних для економічного та соціального розвитку України, а також для індивідуального й культурного самовираження особистості в суспільстві. Нові функціональні можливості професійної діяльності спеціалістів у цих умовах вимагають зміну галузі забезпечення якості освіти, її інформатизації, професійної підготовки та управління якістю навчальних програм, методики викладання і діагностики професійних якостей спеціалістів усіх категорій, технічних засобів передачі інформації» [2, 3].

За висловлюванням Т. Лукіної, необхідно запровадити державний механізм оперативного та об'єктивного оцінювання досягнутого стану в освіті, визначення ефективності й результативності освітніх реформ та конкретних управлінських рішень, а механізм оцінювання якості освіти визначити як одну з обов'язкових умов входження України до європейського та світового співтовариства [4, 390–392].

Науковці стверджують, що якість освіти, яку забезпечує система безперервної освіти, формує високий рівень професійних фахових умінь, навичок, здатності та здібності до виконання професійної трудової діяльності та компетентності, які дають випускнику вищого навчального закладу можливість висококваліфіковано здійснювати покладені на нього виробничі функції [5, 19].

Проблеми вдосконалення освітнього процесу й надання якісних освітніх послуг досліджували такі відомі науковці та педагоги, як В. Андрущенко, Б. Грушевський, В. Звягінцев, В. Кремень, І. Потай, В. Паламарчук, О. Савченко та ін. Проблематика чинників, що впливають на забезпечення якості освітнього процесу, питання вимірювання й оцінювання якості навчально-виховного процесу, менеджменту якості освітніх послуг висвітлені у працях І. Бега, І. Зязюна, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, П. Кононенка, В. Кременя, О. Рудницької, О. Сухомлинської та ін. Розвитку професійних компетентностей у системі професійної підготовки присвятили свої праці А. Алексюк, Н. Бібік, М. Дробноход, М. Згуровський, О. Козлова, О. Овчарук, В. Олійник, А. Павленко, Н. Примаченко, І. Родигіна та ін.

Різні аспекти основних засад розвитку вищої освіти України, модернізація державної системи контролю якості підготовки фахівців, створення внутрішньої університетської системи управління якістю освітнього процесу, визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти у вищих навчальних закладах, здійснення моніторингу й періодичного перегляду освітніх програм знайшли відображення у працях І. Бабина, Я. Болюбаша, В. Грубінки, В. Кременя, Ю. Кононенка, С. Майбороди, В. Олійника, М. Степка, В. Шинкарука та ін.

Метою пропонованої статті є розкриття аспектів забезпечення якості освіти в контексті імплементації Закону України «Про вищу освіту».

Виклад основного матеріалу. Якість вищої освіти як соціальне явище необхідно розглядати в єдності всіх його сторін: як цінність, як процес, як результат і як найважливіше право людини. Якість вищої освіти – комплексна характеристика, що відображає діапазон і рівень освітніх послуг, які надаються системою освіти відповідно до інтересів особи, суспільства й держави. Якісна освіта повинна давати можливість кожному індивіду залежно від його інтересів і можливостей здобувати повноцінну, безперервну освіту відповідного рівня в усіх її формах. У межах реалізації Болонського процесу існує Європейська мережа забезпечення якості (ENQA), до якої мають адаптуватися вітчизняні ВНЗ [1, 1016].

Процес забезпечення якості вищої освіти не є суто українською чи європейською проблемою. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти. Україна має намір здійснити свою мету: стати однією з країн, що має найбільш динамічну й інтелектуальну економіку в Європі. Нові ініціативи та вимоги, що виникають як в Україні, так і поза її межами, з огляду на інтернаціоналізацію вищої освіти, потребують відповідної реакції. Формування системи забезпечення якості, заснованої на єдиних стандартах і рекомендаціях, свідчить про виникнення справжнього європейського виміру у сфері забезпечення якості, що має посилити привабливість Європейського простору вищої освіти. Завдання забезпечення якості вищої освіти є багатоплановим і включає:

- наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо);
- організацію освітнього процесу, що найбільш адекватно відповідає сучасним тенденціям розвитку національної, європейської та світової економіки й освіти;
- контроль освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: рівні вишу, державному, європейському і міжнародному.

Підписання Україною у 2005 році Болонської декларації зумовлює необхідність запровадження системних та структурних змін у вищій школі,

які відповідають рекомендаційним документам міністерських конференцій країн-учасниць Болонського процесу і особлива увага яких зосереджена на якості освіти.

З 2006 року в Європейському освітньому просторі вищої освіти діють стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти, які є унікальним міжнародним документом, що визначає освітню політику країн Європи. Європейські стандарти і рекомендації забезпечення якості у вищій освіті містять три частини, які стосуються: внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах; зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; забезпечення якості в діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості.

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у вищому навчальному закладі складається із: системи внутрішнього забезпечення якості та системи зовнішнього забезпечення якості й охоплює: кадрове забезпечення освітньої діяльності; навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності; матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності; якість проведення навчальних занять; якість знань студентів; забезпечення академічної мобільності учасників освітнього процесу; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; здійснення моніторингу й періодичний перегляд освітніх програм; забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; систему запобігання академічного плагіату у здобувачів вищої освіти; стандарти освітньої діяльності та вищої освіти; ліцензування ступенів вищої освіти; акредитацію рівнів і ступенів вищої освіти; систему менеджменту якості; відповідність навчальних планів і програм підготовки фахівців вимогам Європейського та світового освітнього простору; співпрацю з роботодавцями щодо контролю за якістю підготовки фахівців; державну атестацію випускників екзаменаційною комісією; імідж вищого навчального закладу та рейтингову оцінку його діяльності.

Кожен навчальний заклад визначив політику і пов'язані з нею процедури, які б забезпечували якість і стандарти їхніх навчальних програм та дипломів. Вони відкрито заявляють про свої наміри створити таку атмосферу і практику, які б визнавали важливість якості та її забезпечення. Задля досягнення такої мети вищі навчальні заклади розробили і втілюють стратегію постійного підвищення якості. Розроблена стратегія, політика і процедури мають офіційний статус і є доступними для широкого загалу та передбачають безпосередню участь студентів у процесі забезпечення якості.

Призначення стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього забезпечення якості полягають у тому, щоб надати допомогу й визначити орієнтири як для вищих навчальних закладів при розробці власних систем забезпечення якості, так і для агенцій, що здійснюють незалежні

перевірки. Ці стандарти і рекомендації ґрунтуються на низці основних принципів внутрішнього й зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти, а саме:

- вищі навчальні заклади несуть основну відповідальність за якість наданих ними освітніх послуг і за те, як ця якість забезпечується;
- інтереси суспільства щодо якості і стандартів вищої освіти мають бути захищені;
- потрібно розвивати й удосконалювати якість навчальних програм в інтересах студентів та інших бенефіціарів вищої освіти на Європейському просторі вищої освіти;
- мають існувати ефективні та надійні організаційні структури, у межах яких ці академічні програми здійснюються й підтримуються;
- важливими є прозорість і використання зовнішньої фахової допомоги в процесах забезпечення якості;
- створення культури якості у вищих навчальних закладах має отримати всіляку підтримку;
- необхідно розробити процеси, за допомогою яких вищі навчальні заклади зможуть демонструвати свою відкритість та підзвітність, включаючи підзвітність за державні і приватні інвестиції;
- забезпечення якості, яке гарантує відкритість та підзвітність, повністю сумісне з процесами забезпечення якості задля підвищення ефективності роботи закладу;
- заклади освіти мають демонструвати свою якість як на національному, так і на міжнародному рівні;
- процеси, які застосовуються, не повинні обмежувати різноманіття та стримувати нововведення [7].

Процедури зовнішнього забезпечення якості повинні враховувати ефективність процесів внутрішнього забезпечення якості: оцінювання закладу в цілому; оцінювання навчальних програм або програм з окремих предметів; акредитація на рівні навчальної дисципліни, повного курсу або закладу в цілому; а також комбінація різних типів перевірки.

Українська вища школа, на превеликий жаль, живе ілюзіями, що систему освіти можна реформувати зсередини, спираючись на власний інтелектуальний потенціал, але практика спростовує ці наміри і стверджує, що тільки реальна участь зовнішніх чинників здатна сприяти отриманню необхідних дороговказів та ресурсів для досягнення належної якості.

Щодо діяльності європейських агенцій із забезпечення якості, то вони повинні відображати юридичні, соціальні й культурні вимоги того середовища, у якому вони працюють. Процедури, що їх застосовують агенції, які зосереджуються на підвищенні якості вищої освіти, передбачають серйозний «захист споживача» освітніх послуг – студента. Принципами зразкового досвіду, на яких базуються процеси зовнішнього

забезпечення якості, є повага до автономії закладу; служіння інтересам студентів та представників ринку праці; використання результатів власної діяльності закладів із внутрішнього забезпечення якості.

Якість вищої освіти за роки незалежності України значно погіршилася, і це тоді, коли відбувалося зростання кількості вищих навчальних закладів та чисельності студентів. Так, кількість вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації зросла з 149 в 1991 році до більше 300 в 2016 році, а кількість студентів – з 876 тисяч майже до двох з половиною мільйонів. Ці негативні процеси спостерігаються тоді, коли стрімко зменшується народжуваність, а значить якісний склад абітурієнтів знижується.

Стрімке зростання кількості вищих навчальних закладів та чисельних філій новостворених і старих вищих навчальних закладів та кількості студентів у них за часів незалежності суттєво позначилося на якості вищої освіти в Україні. Майже всі новостворені вищі навчальні заклади й філії далеко не завжди могли забезпечувати належний рівень якості вищої освіти, а тому дуже часто в них має місце імітація навчального процесу, невід'ємною частиною якого є сам процес імітації оцінювання набутих студентами знань, що, урешті-решт, призводить до дискредитації вищої школи в цілому та нівелювання диплома про вищу освіту як такого. Погіршення якості знань також стимулюється неможливістю відрахування невстигаючих студентів, які навчаються на контрактній основі, що, у свою чергу, підриває довіру до системи оцінювання знань та негативно впливає на її сприйняття студентами.

Вважаємо, що невиправдано велика кількість вищих навчальних закладів та їх філій в Україні є швидше наслідком, ніж причиною погіршення стану забезпечення якості вищої освіти в Україні. Важливо відшукати саме причини погіршення якості вищої освіти та насамперед усунути саме їх і не плутати їх із певними наслідками й обставинами.

У 1995 році ЮНЕСКО було розроблено програмний документ «Реформа й розвиток вищої освіти», у якому зазначено, що на якість вищої освіти найбільше впливають: якість професорсько-викладацького складу, якість підготовки студентів, що забезпечується шляхом диверсифікованості освітніх програм, які пропонує вищий навчальний заклад та ким і яким чином вона буде реалізована, адже рівень здобутих випускником знань, умінь та навичок, різних компетентностей підтверджує успішність тієї чи іншої освітньої програми, подолання розриву між середньою й вищою освітою, підвищення ролі механізмів навчально-професійної орієнтації і мотивації молоді та якість інфраструктури.

Для забезпечення прозорості і привабливості навчальних програм, підтримання їхньої актуальності й попиту на них необхідним є створення механізмів, які включають порядок розробки та формулювання очікуваних цілей і результатів навчання; офіційно затверджені рекомендації й

нормативні вимоги щодо створення освітньо-професійних програм, навчальних планів і навчальних програм дисциплін; визначені вимоги та характеристики диференціації програм підготовки за денною, заочною й дистанційною формами навчання та за академічно чи професійною типами вищої освіти; порядок внутрішньої експертизи, оцінки й затвердження програм, навчальних планів і навчальних програм дисциплін; умови реалізації освітньо-професійних програм підготовки, їхня забезпеченість відповідними навчальними ресурсами; аналіз ефективності реалізації навчальних програм, моніторинг успішності та досягнень студентів; розробку процедур регулярного періодичного перегляду програм за участю роботодавців, студентів, соціальних партнерів та інших зацікавлених сторін.

Не менш важливою є залежність якості вищої освіти від кваліфікації управлінського персоналу університету та його науково-педагогічних кадрів. Управління вищим навчальним закладом повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій, створення сучасної системи моніторингу ефективності управлінських рішень та їх впливу на якість освітніх послуг, посилення ролі всіх учасників освітнього процесу, у якому кожна особистість є рівноправним суб'єктом управління, а всі разом – партнерами, упровадження інформативно-управлінських комп'ютерних технологій. Перед управлінцями першочерговими завданнями є побудова системи високопрофесійного наукового, аналітичного і прогностичного супроводу управлінських рішень, підготовка всебічної інформації на основі результатів наукових досліджень, перехід від оперативного до програмно-цільового управління, відкритість системи щодо поширення громадської думки на прийняття управлінських рішень.

Однією з пріоритетних тенденцій, що забезпечує якість вищої освіти в Україні на сучасному етапі, є посилення й поглиблення інноваційних процесів у сформованому нею академічному середовищі. Для інновацій у вітчизняній вищій школі характерними є активізація й поглиблення пошуку, спрямованого на вирішення проблеми оптимального співвідношення між класичними науково-педагогічними традиціями, що сформувалися протягом багатьох десятиліть у сфері вищої освіти України, та новими напрямками, пов'язаними зі входженням нашої країни в європейський освітній простір. Необхідність запровадження нових підходів до рівня знань, навичок, особистісних якостей і професійних компетенцій випускників вищих навчальних закладів потребує активного впровадження інноваційних технологій навчання за такими їх типами: проблемне; концентроване; модульне; розвивальне; диференційоване; імітаційне; ігрове.

В університеті ключовою фігурою і центральною постаттю повинен бути професор, який майстерно володіє методикою викладання та управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що допомагає подати доступно складні завдання, урахувати особливості особистості студента,

зацікавити інформацією, захопити нею й викликати бажання поповнювати свої знання; який використовує інноваційні підходи та методи викладання і робить ставку на самостійну роботу студентів як альтернативу до аудиторних занять; поєднує навчальний процес із науковими дослідженнями, добре орієнтується в суміжних дисциплінах, що сприяє глибшому розкриттю закономірних зв'язків між предметами, явищами і процесами реального світу, формуванню всебічно розвиненого фахівця; має професійно-специфічні здібності, тобто сукупність індивідуально-психологічних якостей особистості, які сприяють успішній педагогічній діяльності: організаторсько-педагогічні здібності, дидактичні, перцептивні, комунікативні, здібності емоційно-вольового впливу на людину, гносеологічно-дослідницькі, науково-пізнавальні здібності; широта інтересів якого дає змогу спрямувати студентів на цікаві справи, допомагати їм в організації змістовного дозвілля.

Здійснення педагогічної діяльності на дослідницькому рівні, творчий підхід до неї вимагає від науковця постійної роботи над собою, спонукає його бути цілеспрямованим, ініціативним, дисциплінованим, вимогливим до себе та інших. Сукупність особистих якостей науково-педагогічного працівника формує його авторитет, загальновизнану студентами значущість його чеснот і засновану на цьому силу його виховного впливу.

Водночас слід зважити, що особливе значення для забезпечення якості вищої освіти покладається на студентське самоврядування – форму управління, за якої студенти на рівні академічної групи, факультету, курсу, спеціальності мають право самостійно долучатися до внутрішнього управління якістю вищої освіти, є засобом реалізації студентською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень і їх упровадження за допомогою власних ресурсів у сфері, що визнається адміністрацією, та у співпраці з нею, а також гарантії брати участь через своїх представників у вирішенні питань, які стосуються якості освіти.

Завдяки студентським ініціативам визначаються нові напрями розвитку освітньої діяльності в університеті, удосконалюється навчальний процес, розширюються можливості для розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення, наукових досліджень, самореалізації молодих людей в інтересах особистості, суспільства й держави. Ефективне студентське самоврядування сприяє забезпеченню контролю якості вищої освіти.

Для успішної реалізації поставлених завдань щодо якісної підготовки здобувачів вищої освіти необхідна достатня забезпеченість навчально-лабораторним обладнанням і навчально-методичними матеріалами, бібліотеками, комфортними лабораторними приміщеннями і навчальними аудиторіями, які відповідають програмним вимогам викладання, комп'ютерами і програмним забезпеченням, спортивним комплексом, їдальнею, кафетерієм, а також допомогою різного роду служб і консультантів.

Розбудова системи забезпечення якості вищої освіти на інституційному рівні може спиратися на європейські стандарти внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах для досягнення високої ефективності функціонування університету, його визнання з боку громадськості й підвищення статусу університету на міжнародному рівні.

Українська вища школа, чітко визначивши орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, вводить систему контролю якості вищої освіти через Національне агенство із забезпечення якості вищої освіти як постійно діючого колегіального органу, який уповноважений на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості освіти, робота якого зорієнтована як на здійснення державного контролю, так і на допомогу вищому навчальному закладу у формуванні культури якості. Контроль якості вищої освіти – це не тільки вимога сьогодення, а й впевнений крок у майбутнє.

До прийняття та введення в дію нового Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 06.09.2014 року) в Україні система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти спиралася на систему ліцензування та акредитації, яка знаходилася в компетенції Міністерства освіти і науки України. Створення Національного агенства із забезпечення якості вищої освіти стало першим кроком на шляху побудови нової системи забезпечення якості вищої освіти.

Постановою Кабінету Міністрів України № 244 від 15 квітня 2015 року «Про утворення Національного агенства із забезпечення якості вищої освіти», яка введена в дію 01 вересня 2015 року, утворено Національне агенство як постійно діючий колегіальний орган з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти; затверджено його Статут та доручено Міністерству освіти і науки України здійснити заходи, пов'язані з утворенням Національного агенства та його державною реєстрацією; подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо встановлення граничної чисельності працівників секретаріату Національного агенства та передбачити видатки, необхідні для організації роботи агенства.

До повноважень Національного агенства із забезпечення якості вищої освіти віднесено багато важливих питань, які стосуються змісту та якості вищої освіти: ліцензійна експертиза, акредитація освітніх програм, акредитація спеціалізованих учених рад із захисту дисертацій, акредитація незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, розроблення вимог до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають науковий ступінь тощо. Багато завдань Національному агенству доведеться виконувати вперше в Україні, запроваджуючи європейський досвід.

Новоприйнятий Закон України «Про вищу освіту» визначає, що головними рисами оцінювання якості вищої освіти залишається незалежний характер оцінювання, яке повинно здійснюватися як

Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, так і мережею незалежних установ з оцінювання в цій сфері. Незалежні установи, визначені ст. 23 цього закону, стануть цілком новим явищем у системі управління якістю вищої освіти, якщо їх, як це пропонується Законом України «Про вищу освіту», долучати до процесу, то він стане менш бюрократизованим та репресивним. Але, на жаль, до цього часу не визначено місце цих установ у системі забезпечення якості вищої освіти, які функції можуть і повинні виконувати. Сприяння професійним та галузевим асоціаціям, експертним спільнотам, роботодавцям у створенні незалежних агенцій оцінювання якості вищої освіти є одним із стратегічних напрямів діяльності як Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, так і Міністерства освіти і науки України.

14 червня 2016 року Верховною Радою України прийнятий Закон України № 1415-VIII «Про внесення змін до закону України «Про вищу освіту» щодо Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти». Цей закон передбачає створення правових умов для забезпечення формування якісного складу Національної агенції із забезпечення якості вищої освіти, який буде здатний протистояти наявним у системі вищої освіти негативним явищам і сформувати в Україні нові механізми та стандарти якості вищої освіти. Реалізація положень закону дозволить сформувати склад Національного агентства з якості вищої освіти з осіб, що мають бездоганну репутацію, високі особисті якості та професійні досягнення, вільно володіють українською та хоча б однією з найбільш поширених у Європі мов: англійською, німецькою, французькою, іспанською або італійською, адже діяльність Національного агентства передбачає залучення міжнародних експертів – професорів провідних іноземних університетів та експертів інституцій, що забезпечують якість вищої освіти в інших країнах, а також співпрацю з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, зокрема з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні, якісного складу, який буде здатний забезпечити початок його роботи. Одним словом: Законом передбачене вдосконалення вимог до членів цього агентства, і спонукає до того, щоб воно стало совістю вищої освіти.

Ще Закон № 1415-VIII не набрав чинності, а Міністерство освіти і науки України запропонувало для обговорення проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи вищої освіти», який є не чим іншим, як новою редакцією Закону України «Про вищу освіту» і в якому особливе місце відведено Розділу V «Забезпечення якості вищої освіти». Так із ст. 18 «Повноваження Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» вилучено п. 3, яким було надано право проводити ліцензійну експертизу, готувати експертний висновок щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності. Стаття 19 «Склад Національного агентства із

забезпечення якості вищої освіти» представлена ширше, з акцентом на проведення конкурсного відбору членів Національного агентства Конкурсною комісією, яка утворюється Кабінетом Міністрів України як дорадчий орган. Склад Конкурсної комісії становить дев'ять осіб і формується на таких засадах: три члени висувуються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, три члени – профільним комітетом Верховної Ради України, по одному члену – Президією Національної академії наук України, Президією Національної академії педагогічних наук України, спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців. Вимоги до членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, висунуті проектом закону, є високими, щоб якісний склад агентства був працездатним.

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, є пріоритет державних інтересів над суспільними. У зв'язку з цим ключовими агентами якості виступають органи державної влади й управління, які формують вимоги до неї, самостійно перевіряють і оцінюють діяльність учасників ринку надання освітніх послуг і не завжди узгоджують їх із реальними потребами інших зацікавлених сторін. Підтвердженням є прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. N 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти», яка всупереч п. 3 ст. 18 Закону України «Про вищу освіту» забирає повноваження в Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти щодо проведення ліцензійної експертизи, підготовки експертних висновків щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності.

Силу й наміри вищезазначеної постанови Кабінету Міністрів України підтверджує підготовлений Міністерством освіти і науки України проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи вищої освіти», яким зі ст. 18 Закону України «Про вищу освіту» вилучено п. 3 щодо проведення ліцензійної експертизи, підготовки експертних висновків щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності.

Відомо, що вітчизняна система ліцензування й акредитації виконувала тільки функцію одного з головних інструментів державного управління освітою і тільки після прийняття постанови спрямована на трансформацію в базову технологію стимулювання якості освіти; державне інспектування вищих навчальних закладів тільки останні два роки перейшло до виконання моніторингових функцій та на поширення кращих освітянських практик; а основним інструментом внутрішнього університетського оцінювання якості освіти є ректорський контроль, який також не повною мірою виконує свої прямі функції.

Положення статей 9 та 10 «Стандарти освітньої діяльності», «Стандарти вищої освіти» Закону України «Про вищу освіту» тісно пов'язані

з формуванням передумов для забезпечення якості вищої освіти та моніторингу забезпечення якості вищої освіти у вищих навчальних закладах. Саме їх імплементація є пріоритетною в освітній політиці Міністерства освіти і науки України. Дворічний термін функціонування Закону України «Про вищу освіту» так і не зрушив з місця питання стандартів, задекларованих статтями 9 та 10, а в проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи вищої освіти» ст. 9 «Стандарти освітньої діяльності» вилучена.

Щодо стандартів вищої освіти, висвітлених у ст. 10 закону, то держава, що задовольняє освітні потреби особи й потреби суспільства у кваліфікованих фахівцях, повинна контролювати результати освітньої діяльності всіх її учасників на всіх її етапах. Назрілими є потреби формування моніторингової системи відстеження якості реальних знань, навичок і вмінь випускника вищого навчального закладу та відповідності сформованих у нього індивідуальних соціально і професійно важливих якостей.

Стандарти вищої освіти базуються на Конституції України, Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини в системі вищої освіти й установлюють вимоги до змісту, обсягу, рівня освітньої та фахової підготовки; застосовуються з метою забезпечення якості вищої освіти і суспільних потреб у фахівцях; слугують основою для розроблення, упровадження, удосконалення нормативної й навчально-методичної бази, що визначає підготовку фахівців з вищою освітою.

Призначення стандартів у системі вищої освіти визначається тим, що вони є основою оцінки якості як вищої освіти та професійної підготовки осіб незалежно від форм здобуття освіти, так і освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів акредитації та форм власності і спрямовані на досягнення оптимального ступеня впорядкування діяльності у сфері вищої освіти. Вони визначають:

- зміст вищої освіти як зумовлену цілями та потребами суспільства систему знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури й мистецтва;

- зміст навчання, тобто структуру, зміст і обсяг навчальної інформації, засвоєння якої забезпечує особі можливість здобуття вищої освіти і певної кваліфікації;

- засоби діагностики якості вищої освіти – стандартизовані методики для кількісного та якісного оцінювання досягнутого особою рівня сформованості знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних та громадянських якостей;

- нормативні терміни навчання – терміни навчання за денною (очною) формою, необхідні для засвоєння особами нормативної та вибіркової частин змісту навчання.

Отже, можна зробити узагальнення, що проведення і контроль виконання ліцензійних умов буде здійснювати Міністерство освіти і науки України (але ж ліцензійні умови є елементом забезпечення якості вищої освіти, і, як в інших країнах Європи та світу, саме незалежні агенції з забезпечення якості вищої освіти, а в Україні це – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, мало б це робити); національна система якості вищої освіти в Україні не створена; ліцензування та акредитація, інспектування вищих навчальних закладів та внутрішній ректорський контроль разом не здатні забезпечити системного впливу на всі процеси організації освітньої діяльності і не стимулюють покращення якості вищої освіти.

Отже, необхідно, щоб не тільки запрацювали закони та постанова, а створити національну систему якості вищої освіти, прийняти певну кількість підзаконних актів, які будуть регулювати, роз'яснювати, доповнювати, визначати місце Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та мережі незалежних установ з оцінювання якості вищої освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Ситуація, що склалася в Україні з забезпеченням якості вищої освіти потребує радикальних кроків щодо імплементації положень Закону України «Про вищу освіту» в частині:

- термінового створення умов для успішної роботи Національного агентства з забезпечення якості вищої освіти;
- формування мережі незалежних агенцій з забезпечення якості вищої освіти;
- розробка стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти;
- формування системи зовнішнього незалежного оцінювання рівня підготовки випускників вищих навчальних закладів;
- побудови внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти вищими навчальними закладами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Зайчук В. Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні // Вища школа. – 2002. – № 2–3. – С. 3–18.
3. Законодавство України про освіту : збірник законів. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 159 с. – (Бібліотека офіційних видань).
4. Лукіна Т. Державна політика України в сфері модернізації державного управління освітою / Т. Лукіна // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (24 трав. 2005р., м. Київ) : у 2 т. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Т. 1. – С. 390–392.
5. Мадзігон В. Реформа освіти у руслі Болонського процесу та управління якістю безперервної освіти / В. Мадзігон, М. Вачевський // Вища школа. – 2011. – № 3. – С. 19–26.

6. Пшенична Л. Державне сприяння адаптації системи вищої освіти в Україні до вимог Болонського процесу : дис. ...канд. наук з держ. управл. : 25.00.02 – механізми державного управління / Л. В. Пшенична. – Харків, 2009. – 245 с.

7. Європейські стандарти і рекомендації щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. – Режим доступу :

<http://www.enqa.eu/files/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>.

REFERENCES

1. Kremen, V. H. (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]*. K.: Yurinkom Inter.

2. Zaichuk, V. (2002). Normatyvno-pravove zabezpechennia osvity v Ukraini [Regulatory support of education in Ukraine]. *Vyshcha shkola*, 2–3, 3–18.

3. *Zakonodavstvo Ukrainy pro osvitu: zbirnyk zakoniv [The legislation of Ukraine about education: a collection of laws]* (2002). K.: Parlamentske vyd-vo. (Biblioteka ofitsiinykh vydan).

4. Lukina, T. (2005). Derzhavna polityka Ukrainy v sferi modernizatsii derzhavnoho upravlinnia osvitoiu [State policy of Ukraine in the sphere of modernization of public administration education]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia na novomu etapi derzhavotvorennia: materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu (24 trav. 2005r., m. Kyiv): u 2 t. K.: Vyd-vo NADU. T. 1*, pp. 390–392.

5. Madzhon, V., Vachevskyi, M. (2011). Reforma osvity u rusli Bolonskoho protsesu ta upravlinnia yakistiu bezperervnoi osvity [Education reform in the light of Bologna process and continuous education quality management]. *Vyshcha shkola*, 3, 19–26.

6. Pshenychna, L. (2009). *Derzhavne spryiannia adaptatsii systemy vyshchoi osvity v Ukraini do vymoh Bolonskoho protsesu [State support for the adaptation of the higher education system of Ukraine to requirements of the Bologna process]* (PhD thesis). Kharkiv.

7. *Yevropeiski standarty i rekomendatsii shchodo vnutrishnoho ta zovnishnoho zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [European standards and guidelines regarding internal and external quality assurance of higher education]*. Retrieved from: <http://www.enqa.eu/files/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>.

РЕЗЮМЕ

Пшеничная Любовь. Обеспечение качества высшего образования в контексте имплементации закона Украины «О высшем образовании».

В статье освещены особенности обеспечения качества образования в контексте имплементации Закона Украины «О высшем образовании». Доказано, что качество высшего образования – не дань моде, а реальная необходимость. Оно имеет, по крайней мере, два аспекта: внутренний – соответствие норме, стандарту, спецификации, более детально – содержание образования, уровень подготовки студента, преподавателя, информационно-методическое сопровождение, материально-техническое обеспечение качества подготовки, образовательные технологии, научная деятельность; внешний – соответствие запросам потребителя. Получение качественного образования непосредственно зависит от качества требований: целей, стандартов и норм; качества ресурсов: программ, кадрового потенциала, контингента абитуриентов, материально-технического обеспечения, финансов и качества образовательных процессов: научной и учебной деятельности, управления, образовательных технологий, которые непосредственно обеспечивают подготовку специалистов.

Ключевые слова: европейское образовательное пространство, качество высшего образования, кадровый потенциал, академические ценности, профессиональные умения, модернизация, развитие профессиональных компетентностей, интернационализация высшего образования, контроль

образовательной деятельности, Национальное агентство по обеспечению качества высшего образования, студенческие инициативы, мониторинг образовательного процесса, внутренняя экспертиза, стандарты образовательной деятельности, стандарты высшего образования.

SUMMARY

Pshenychna Liubov. Ensuring quality of higher education in the context of implementation of law of Ukraine “on higher education”.

Education is integral for intellectual, cultural, spiritual, social, economic development of society and the state. The aim of education is one’s multilateral development as a personality and society’s highest asset, development of talents, mental and physical abilities, formation of high moral qualities, educating citizens able to make conscious social choice, enriching intellectual, creative, cultural potential of people, increasing their level of education, providing qualified professional for national economy.

Quality of education is not a demand of fashion but an actual necessity. It has at least two aspects: internal, which includes correspondence to the norm, standard, specification, namely content of education, level of student’s and teacher’s training, informational and methodological support, material and technical base of quality training, education technologies, research; external – satisfaction of customer’s demand. Quality of education depends directly on the demands: goals, standards and norms; quality of resources: programs, human resources, student population, material and technical base, funding and quality of education processes: research and educational activity, administration, education technologies, which directly ensure quality training of professionals.

For Ukraine modernization of the system of quality of higher education control is important in the context of European higher education area. The importance and relevance of the task for Ukraine is confirmed by the act of joining Bologna process (May 19, 2005 Bergen, Norway), where the quality of education is defined as the essence for creation of European higher education area. In 2003 ministers of the countries that were participants of Bologna process appealed to European Association for Quality Assurance in Higher Education in order to request to work out standards, methodology and recommendations for assessment of education quality in collaboration with other organizations.

The process of ensuring quality of education is not solely Ukrainian or European problem. The emphasis on quality and standards is increasing all over the world, which could be explained by rapid expansion of higher education. Ukrainian higher education has articulated the goal to join European higher education area, it takes effort to modernize educational activity in the context of European requirements, introduced the system of control of quality of higher education through National Agency for Quality Assurance in Higher Education as a constantly operating collegial entity with authority to realize state policy in the sphere of ensuring quality education, its work is focused on executing state control as well as assisting higher education institutions to form the culture of quality.

Recently adopted Law of Ukraine “On Higher Education” states that the main feature of quality assessment is independent character of assessment which should be carried out by National Agency for Quality Assurance in Higher Education, the network of independent institutions, specialized in quality assessment as well as higher educational establishments.

Key words: *European education area, quality of higher education, human resources potential, academic asset, professional competences, internationalization of higher education, control of educational activity, National Agency for Quality Assurance in Higher Education, student initiatives, monitoring of education process, internal expertise, standards of educational activity, standards of higher education.*